

EMLÉKEZZÜNK RÉGIEKRŐL!**KRÚDY GYULA A FÖLDOSZTÁSROL
ÉS A TERMELŐSZÖVETKEZETEK ALAKULÁSARÓL
1919-BEN**

A Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár régi gyűjteményében szerényen húzódik meg az a kötet, amely 1919 februárjában íródott a kápolnai földosztásról. Megsárgult, töredezett lapjai a múltat idézik, a hatvanhét esztendő előtti tavaszt, a földosztás nagy pillanatát.

„... tegyék meg nekem azt a szivességet - kérte Károlyi Mihály a Minisztertanácsot, - hogy elsőnek az én birtokomat osszák fel. Nem tudhatjuk mennyi időt engedélyez a Sors nekünk a kormányzásra. Nem szeretném, ha az én birtokom felosztatlanul maradna.”

Amint az ismeretes, Károlyi Mihály 1919. február 23-án káلكápolnai birtokán megkezdte a földosztást. Régi fényképek, írásos emlékek tanúsítása szerint maga verte le az első cölöpöt, sajátkezűleg írta be az első földigénylő nevét a földhözjuttatást bizonyító nyilvántartásba. Ennek az eseménynek megörökítésére vállalkozott Krúdy Gyula a kápolnai földosztás nagy eseményét bemutató riportjával.

A kápolnai földosztás Apor Dezső szerkesztésében, a Károlyi Könyvtár 4. számaként jelent meg a Kultúra Könyvkiadó és Nyomda RT. kiadásában, Budapesten, 1919-ben. A riportkönyv 1919. február végén íródott. A kor követelménye szükségessé tette a gyors megjelenést. Ezt igazolja, hogy a könyv már márciusban elhagyta a nyomdát. A Magyarország részleteket közölt a kéziratból 1919. február 23-án Káلكápolna; február 26-án A káلكápolnai csatát... címmel.

Évekkel később Károlyi Mihály *Hit, illúziók nélkül* című munkájában a következő sorokkal vallott a kápolnai földosztásról: „Szakadt az eső azon a február végi napon, amikor birtokaimat felosztottam. A távoli falvakból is összegyűlt parasztok nagy esernyők alatt álltak ott, mélyen barázdált arcukból a meglepetés, a csodálat és a gyanakvás valami leírhatatlan keveréke sugárzott felém. Nem tudták elhinni, hogy álmuk végül mégis valósággá válik. Annyiszor becsapták, boldondá tették már őket! Nagy kő esett le a szívemről, mert mindig büntudatot éreztem gazdagságom miatt: ifjúkoromban öntudatlanul, később már tudatosan. A kápolnai földbe, amely évszázadokon át családom birtoka volt, karót vertem, arra a helyre, ahol a földet igénylő agrárproletárok listáján szereplő első ember parcellája kezdődött. Elégedett voltam. A dolgok rendje helyreállt. Ez volt a helyes. A föld most már a Mátra völgyének parasztjaié volt.”

A könyvek az egymást követő nemzedékek részére őrzik az előző nemzedékek által felhalmozott tudást. Bennük rögzítődik a történelem, éppenúgy, mint a levéltári iratokban, vagy régészeti leletekben.

Krúdy Gyula könyve a kápolnai földosztásról abból a célból íródott, hogy megőrizze, továbbadja annak a nagy napnak a történetét. Az események ismertek, történészek számtalan munkában megírták a földosztás jelentőségét, megkésetttségét, de annak a napnak a hangulatát Krúdy írásánál szebben nem őrzi egyetlen forrás sem. Talán csak azok emlékezhetek így rá, akik ott álltak Károlyi Mihállyal a kápolnai mezőn, abban a pillanatban, amikor a történelem során először megvalósult egy álom. Krúdy könyve őrzi az időnek Károlyi akkor elmondott szavait: „Büszke vagyok arra, hogy a földosztást az én birtomon kezdhethjük meg. Ez a földosztás Kossuth Lajos eszméinek továbbvitelét jelenti. Kossuth Lajos fölszabadította a jobbágyokat, mi fölszabadítjuk a zselléreket és a gazdasági cselédeket.”

Hatvanhét év távolából sem lehet meghatottság nélkül olvasni ezeket a sorokat. A történelemnek vannak olyan pillanatai, amikor a hétköznapok ünneppé emelkednek. A hatvani pályaudvaron a szakadó esőben előbb Károlyi Mihály, majd Berinkei Dénes, Buza Barna és Csizmadia Sándor beszélt. „Hallgatom, hallgatom a szónokokat, - írta Krúdy - én, aki egyetlen szónoklatot, sőt pohárköszöntőt sem tudtam még elmondani életemben. Mindig csak írtam apró betűket és csak ritkán tudtam meg, hogy el is olvassák őket. Mennyivel könnyebb és nemesebb dolga van a szónokoknak, mint az íróknak. A szónokokat meg kell hallgatni, de az írókat nem kell elolvasni. Az író mondanivalói, eszméi előtt bezárhatja lelke kapuját az aki nem olvas.”

És Krúdy Gyula jegyzetelt. Ahogy indult a vonat, ahogy haladt a kápolnai állomás felé, úgy sokasodtak apróbetűs jegyzetei. Soraiból megelevenedett a táj, ahol „A kútágások, napraforgók, nyírek és akácok földjén áll a kápolnai állomás, ahol a földosztás elkezdődik. Eddig legfeljebb arról volt nevezetes, hogy itt szaladt el a vasúti vonal Szerencs, Miskolc, Nyíregyháza felé ...”

Krúdy jegyzetei, megjelent könyve megörökítették a földosztás nagy pillanatát. „... ott állt Károlyi a kápolnai síkon ... a síkság közepén, amely a nagy magyar Alföldet határolja: a kápolnai csatamezőn és onnan beszél az országhoz ...”, és tovább: „A kápolnai mező a boldog emberek mezője volt. Földet ... kapott a nép.” - úgy érezzük mi is annyi év után, hogy nagy pillanata volt ez a magyar népnek. Az akkori földosztás iratai levéltárak polcain kötegekbe zárva adják át az egymást követő nemzedékeknek, az első magyar földosztás eseményeit. S azok az első kiadású könyvek, amelyek 1919-ben a földosztás tényét rögzítették nagy könyvtárak féltett kincsei közé tartoznak.

A földosztás elkésett, és már senkit sem elégített ki. Károlyi igyekezett egyeztetni az eltérő érdekeket - meg-

váltást adni, meghagyni a föld egy darabját a régi tulajdosnak, ugyanakkor előkészíteni az új gazdák útját az összefogáshoz - írta kitűnő könyvében Hajdu Tibor, majd Károlyi Mihály kápolnai beszédét idézve hozzátette, hogy „a többtermelés sikere a szövetkezéstől függ és ezért szövetkezeti alapon való együttműködésre hívom fel az ország kisbirtokosait.”

Alig jelent meg a kápolnai földosztásról szóló Krúdy könyv, amikor már írója adatokat gyűjtött az alakuló Fejér megyei termelősövetkezetekről. Ritka könyvről, nagy értékről lévén szó, nem érdektelen végigkísérnünk a **Fehérvári Könyv - termelősövetkezet Fejér megyében** című munka sorsát. A kötet 1919-ben jelent meg a Közoktatási Népbiztosság kiadványaként. Szerzőjét sokáig az ismeretlenség fedte. A tanácsköztársasági anyag rendezése, kutathatóvá tétele, illetve az a hatalmas, széleskörű kutatómunka, amely 1959-ben megindult, ráirányította a figyelmet erre a mindössze 24 oldalnyi füzetre. A kutatás, a további gyűjtő és rendszerező munka, valamint a mindenre kiterjedő elemzések során megállapítást nyert az, hogy a névtelen brossúra mögött Krúdy Gyula személye áll. A kutatás elsődlegesen a statisztikai vizsgálódásokra terjedt ki, arra, hogy a névtelen brossúra egyes kifejezései, széles ívelésű krúdys körmondatai mennyire hasonlítanak a korabeli lapokban Krúdy aláírásával megjelent cikkekben található kifejezésekhez. A másik szálát könyvtárak, levéltárak adatai jelentették. Így mindenekelőtt azok a korabeli újságok, amelyek cikkei, egyes közleményei támpontot adtak, adatokat szolgáltatottak Krúdy székesfehérvári látogatásáról.

Ha kezünkbe vesszük ezt a mintegy 24 oldalnyi megsárgult füzetet, már az első átlapozáskor is szembetűnő az, hogy ezt a könyvet lázas sietséggel, szinte a nyomdába adásával egyidejűleg készítették. Erre a sietségre szükség volt, hiszen mielőbb könyvet akartak adni a székesfehérvári s a Fejér megyei földművesek kezébe, hogy érezzék, hogy lássák azt a hatalmas változást, amelyet a Tanácsköztársaság jelentett és hozott a megye és a város népének. Annak ellenére,

hogy ezt a könyvet nyomdahibák tarkítják, annak ellenére, hogy még abban sincs pontosítás, hogy a fedőlap és a belső oldalon közölt könyvcím sorai megegyezzenek, s nem egy adat téves, vagy sajtóhibák vannak az egyes szavakban - ezt jól tudjuk, jól tudták 1919-ben is, - semmit sem vont le az értékből. Azok, akiknek ez a könyv készült megértették, hogy egy új világ, egy megváltozott életforma jegyében született a könyv, megértették Székesfehérvárott is, hogy a **Fehérvári Könyv** az ő könyvük, mint ahogy valamennyiük számára a szabadságot, megváltozott életet hozott 1919 tavasza. Ugyanakkor megértették a mágnások, a sokszázholdasok, hogy a régi világnak vége. Mert ez a könyv arról is szólt, hogy a többszázholdasok birodalmából a nép hazája lett.

A Székesfehérvárott megjelent napilapok adatai jelentős forrást jelentenek számunkra, hiszen elsődlegesen tudósítottak arról, hogy Krúdy Gyula 1919 tavaszán Székesfehérvárott járt. Az adatok birtokában csupán összehasonlítást kell végeznünk a **Fehérvári könyvben** is hivatkozott dátummal, amelyben az író pontosan közölte, székesfehérvári látogatásának napját. A **Székesfehérvári Friss Újság** 1919. április 29-i számában a következőket olvashatjuk ezzel kapcsolatban: „Krúdy Gyula író, aki jelenleg a közoktatásügyi népbiztosság szellemi termelő osztályának tagja és Szabados Sándor népbiztos mellett a propaganda osztályt vezeti, szombaton megtekintette a székesfehérvári szociális termelő szövetkezetnek a törvényházban levő helységeit és a legnagyobb elragadtatással szemlélte az amerikai méretekben dolgozó hivatalosereg lázas munkáját.” S ha fellelőzzük a **Fehérvári Könyv** című munkát, annak 22. oldalán a következőket olvashatjuk: „... 1919. április 26-ig, amikor e könyvecske írója Fehérvárott járt a termelési szövetkezet már háromszázhuszezer holdnyi földet mondhatott magáénak.” 1919. április 26. napja a korabeli naptár szerint szombatra esett, vagyis azonos nappal az 1919. április 29-i Székesfehérvári Friss Újság közlésével, amely Krúdy székesfehérvári látogatásáról tudósított. Ugyanakkor Krúdy Gyula „A tegnapok ködlovagjai” címmel megjelentetett gyűjteményében egyhelyütt azt írta, hogy

Kun Béla személyes felkérésére a Dunántúlon is járt írói tapasztalatokat gyűjteni. Valószínű az, hogy ekkor járt Székesfehérvárott. Ez a felkérés is hozzájárult ahhoz, hogy anyagga formálódjon a fehérvári riportkönyv, s hírt adjon a Fejér megyei termelészövetkezetek alakulásáról, arról a munkáról, amelyet Székesfehérvárott folytattak a tanács hatalom programjának megvalósításáért.

Nemcsak a székesfehérvári napilapok jelentettek gazdag anyagot a korszak, s az adott téma tanulmányozásához, hanem komoly forrást jelentettek a levéltári fóliók is, ahol nemegyszer meghúzódba, hosszú évtizedekig őrzik titkukat a sárguló papírosok. A Magyar Országos Levéltárban elhelyezett Földművelésügyi Népbiztos iratanyaga között adatokat találhatunk arra is, hogy Krúdy Gyula a Fejér megyei termelészövetkezetekről írott dolgozatáért írói honoráriumot vett fel. Ezzel kapcsolatban nem érdektelen idéznünk a vonatkozó ügyiratot: „Krúdy Gyulának a Fejér megyei termelészövetkezetekről írt dolgozat tiszteletdíja fejében 1000.- azaz egyezer korona utalandó ki. Budapest, 1919. június 6. - Földművelésügyi Népbiztos.” A kutatás során előkerült az eredeti utalványozási lap is, amelynek iktatólapja szerint az összeget Hamburger népbiztos engedélyezte. Az iraton a következő feljegyzés olvasható: „Krúdy Gyulának mai napon nyugta ellenében 1000 korona, azaz egyezer korona kifizettetett ...”

Az MSZMP Párttörténeti Intézetének Archívuma őrzi azt a fogalmazványt, ahol felsorolásra kerültek a népbiztoság propaganda kiadványai. Ennek a dokumentumnak 45. sorszáma alatt került feltüntetésre a **Fehérvári Könyv**, amely az adatok tanúsítása szerint mintegy 60.000 példányban jelent meg. A megjelenés időpontjára ugyanakkor a Székesfehérvár és Vidéke a Népszava 1919. május 22-i számában közöltek az irányadók, ahol arról tudósítják a székesfehérváriakat, hogy a **Fehérvári Könyv** példányai megérkeztek a városba és vásárolhatók.

Krúdy Gyula 1919-ben írott kápolnai földosztása és fehérvári könyve nagy értéket képeznek. Kevés könyvtár van az országban, ahol e munkák első kiadványai megtalálhatóak. Értéket képeznek, mert a szentanu hitelével vallanak. A földosztás, a termelősövetkezetek alapítása egy nép erőpróbája volt, mintegy útkeresése a megváltozott világban.

A Tanácsköztársaság bukása után a magyar belügyminiszter elrendelte a néphatalom alatt megjelentetett összes brossúrák összegyűjtését és megsemmisítését. Az egykor 60.000 példányban megjelent munkából így nem véletlen, hogy csak néhány maradt mindössze, amely szerényen húzódik meg a nagy könyvtárak különgyűjteményében, féltve őrzött ritka kincsként, egyedi példányként. Külön értéket jelentenek ezek a könyvek, hiszen a nagy korszak tanuiként maradtak fenn, s tanui annak is, hogy Krúdy benne élt a változó világban. Jól tudta, hogy új történelmet kell írni a régi helyett, mint ahogyan ezt egyik írásában hangoztatta. Így nem véletlen, hogy a királyszobrokat ledönteni akaró Krúdy, történelmi fátyol nélkül, nyitott szemmel és illúzió nélkül nézett szét az országban, s a *Fehérvári Könyv* lapjain széles körképet adott a megváltozott világról, a Tanácsköztársaság napjairól, a *kápolnai földosztás* lapjain a földosztás nagy pillanatán túl felvázolta Károlyi Mihály portréját is.

SZILVÁGYI IRÉN
könyvtáros
(AGROINFORM)

Irodalom

1. „Mindenki újakra készül ...” Az 1918/19-es forradalmak irodalma
Budapest, 1959. I. köt. 603. p.
2. Nagy Vince: Októbertől októberig
New York, 1962. 91. p.
3. Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül
Budapest, 1982. 158. p.
4. Csizmadia Sándor: A kápolnai föltámadás
=Néplap, 1919. március 2.
5. Móricz Zsigmond: Az első földosztás
=Néplap, 1919. március 2.
6. Móricz Zsigmond: Az ünnep után
=Néplap, 1919. március 2.
7. Hajdu Tibor: Károlyi Mihály. Politikai életrajz
Budapest, 1978. 317-318. p.
8. Károlyi Mihály: Az új Magyarországért. Válogatott írások és beszédek, 1908-1919. Szerk. Litván György
Budapest, 1968.
9. Remete László: Krúdy Gyula elfelejtett könyve a Fejér megyei termelőségvetkezetekről
=Élet és Irodalom, 1959. március 20.
10. Szilvágyné Irén: Krúdy Gyula Székesfehérvárról 1919 tavaszán
=Fejér megyei Hírlap, 1975. március 2.